

Marijina kapela
pri sv. Jožefu

Marijina kapela
pri sv. Jožefu

Jožef Muhovič

Kratka zgodba o sakralnem prostoru in duhovni razsežnosti Marijine kapele pri Sv. Jožefu v Ljubljani

Tako govori Gospod: Nebo je moj prestol in zemlja podnožje mojih nog: kakšna je torej hiša, ki mi jo hočete sezidati, in kakšen je kraj za moje počivališče? Saj je vse to naredila moja roka, tako je vse nastalo ...

(Iz 66, 1–2)

Sakralni prostor ni namenjen Bogu, saj Bog v Iz 66, 1 upravičeno sprašuje: *Nebo je moj prestol in zemlja podnožje mojih nog: kakšna je torej hiša, ki mi jo hočete sezidati?* Sakralni prostor je namenjen človeku. Na to radi pozabljamo. Namen sakralnega prostora je predvsem v zagotavljanju ugodnih pogojev za človekov osebni stik z Bogom. Še posebno, ker nam danes ne manjka informacij o Bogu, zelo pa nam manjka izkustvo Boga.

Ti pogoji so odvisni od zunanjih in notranjih okoliščin. Ljudi srednjega veka, ki so prebivali v tesnih in temnih prostorih, je na Boga z lahkoto uglasila gotska arhitektura z velikim volumnom, osupljivo višino in čarobno barvitostjo oken. Ko so vstopili, so zlahka občutili, kako so se s to arhitekturo nadnje poveznila sama nebesa. Urbani ljudje današnjega časa, do grla siti naglice, hrupa in reklam, bi namesto slikovitosti za religiozne potrebe morda raje izbrali bolj

umirjen, minimalistični prostor, ker bi se v njem lažje zbrali in osredotočili na Boga. Zunanje okoliščine so torej odvisne od menjav v družbenem prostoru in času, notranje pa od možnosti, da pride človek v stik s svojim religioznim arhetipom, to je s svojo ikonografijo, liturgično shemo, eshatologijo in simboliko.

Ko se načrtovalci lotevajo razmišljanja o zasnovi sakralnega prostora, morajo računati na oba vidika. Zunanji se mora prilagajati spremembam, notranji pa ohranjati nujne in zadostne pogoje za religiozno identiteto. Drugi vidik brani sakralne prostore pred zastarevanjem, zaradi česar so posvečeni prostori preteklih obdobj polno uporabni tudi danes. Oblikovalci morajo biti še posebno subtilni in pozorni, kadar historični sakralni prostor s preureditvijo prilagajajo okoliščinam novega človeka in časa. Budno morajo paziti, da med prenovo ohranijo arhetipično bazo prostora, njegov slogovni karakter in vanj ne vtiskujejo svojih posegov kot tujkov. Sam se na primer dobro počutim v spoštljivo preurejeni Marijini kapeli pri Sv. Jožefu v Ljubljani, ki je delo arhitekta Roberta Dolinarja in patra Tomaža Mikuša. Kapela izžareva pozoren odnos do prvotne zasnove prostora in z minimalnimi posegi v izvorno tkivo dviguje njegovo duhovno intenziteto. Tak je na primer v oltarno steno vsekani križ, ki kaže kamnito »meso in kri« prvotne zasnove, ne da bi kar koli razrušil. Kapela v visoko kultiviranem minimalizmu deluje ponižno, kakor bi bila »le« priprava na nekaj pomembnejšega, kar tudi je.

Ugodni pogoji, ki naj bi jih sakralni prostor pripravil človekovemu iskanju stika z Bogom, so zame tisti, ki me uspejo privedi k zgostitvi moje običajne eksistence. Ni nujno, da gre ravno za globoko meditacijo, važno pa je, da se lahko moje običajno zaznavanje in mišljenje vsaj za nekaj trenutkov ustavi. V digitalni eri je to razkošje, saj nam takšne zaustavitve dajejo priložnost, da nekaj jasneje občutimo in intenzivneje doživimo. To pa je danes neprimerno bolj dragoceno kakor »biti informiran«.

Robert Dolinar

Oris razmišljanja o preureditvi Marijine kapele pri Sv. Jožefu v Ljubljani

Pa je rekel: Pojdi ven in se postavi na gori pred Gospoda. In glej, Gospod je šel mimo, velik in silen vihar, ki kruši gore in lomi skale, je bil pred Gospodom; a Gospod ni bil v viharju. Za viharjem je bil potres; a Gospod ni bil v potresu. In za potresom ogenj; a Gospod ni bil v ognju. Za ognjem glas rahlega šepeta. Ko je Elija to slišal, si je s plaščem zagrnil obraz, šel ven in obstal pri vhodu v votlino ...

(Kr 19, 11–13)

Prezbiterij – križ – os prostora

Križ je na prvi pogled prazen, zato se je mogoče vprašati, kje je Kristus. Kakor je hrbtenica človeška telesna os, je križ postavljen v os prostora. In prav tako velja: *Kdor ne vzame svojega križa in ne hodi za menoj, ne more biti moj učenec* (Lk 14,27). Križ je navidezno prazen, da se vsak od nas lahko najde na njem. To je pravzaprav naš križ. Je simbol sprejetja življenja, kar naj bi storil vsak izmed nas. A križ ni le goli križ, ta sveti s svetlobo Kristusa, ki je na njem visel in ga posvetil. Zato ni samo teža, zaradi svetlobe je postal lažji, svetloba pa vliva upanje.

On, ki pošilja luč ... (Bar 3,33).

Praznina križa je le navidezna in bežna ugotovitev. Na srečanju obeh delov križa je v središču Corpus Christi. Šele ta povezuje sonce med vzhodom in zahodom, zemljo z nebom in naš križ s smislom. Tako je križ naseljen kraj, kakor pravi brat Roger Schutz iz Taizeja, za Boga in za človeka. Večna luč, navzoča v tabernaklju, moli namesto utrujenih src.

Resnica sama je med ljudi stopila, tja v metež prispodob.
(Paul Celan)

Ker je v križu skrito SONCE (IHS – tabernakelj – Najsvetejše) Najsvetejšega, križ ni več tako težak. Sprejetje križa ne naredi drugega, kakor človeku olajša bivanje. *Moje breme je lahko*, pravi Jezus (Mt 11,30). *Pridite k meni vsi, ki ste utrujeni in obteženi in jaz vas bom poživil*, pravi nekje drugje (Mt 11,28). On čaka utrujenega, da mu da moč, na veselega ali obupanega, ki mu pride kakor Abraham, Jakob, Mojzes in še mnogi povedat: Gospod, tukaj sem!

Jezus je tisti, ki se nam daje trpeč in hkrati že poveličan. Je sam – eden, ne več samo človek niti samo Bog. Daje se nam kot Bog in človek. Ko je Beseda postala meso in kri – *Beseda je meso postala in se naselila med nami* (Jn 1,14) – je Bog sam postal naša hrana. Postal je tudi vsakdanji kruh in voda, ki jo pijemo. Sveti, ki je prišel, je postal ves svet. V kapeli na križu nas čaka hrana, ki nam daje novih moči, nas odžaja ter umiva šibkosti in nepozornosti do drugega, do bližnjega, do brata.

Kdo od liturgistov me bo morda opomnil, da naj bi bil po drugem vatikanskem koncilu tabernakelj nekje pri strani, mi pa smo gledali nekoliko z druge strani. Jezusovo telo – Corpus Christi je na križu. Čeprav že odrešeno, se tam vedno znova daruje za nas. Zasnova cerkve je neoromanska in v obdobju romanike je bila, v nekaterih cerkvah, sredi apside lina, ki je na oltar puščala sončno svetlobo. In prav tam na sredi smo začeli kopati. Nastala je luknja. Nastal je križ. Nastalo je okno, ki je Kristus v tabernaklju. Skozi Kristusa gledamo v svet. Skozi Kristusa naj bi gledali na vse ljudi.

Medtem ko ikonopisci iščejo Božjo podobo kot okno v onostranstvo, je Jezusovo telo samo, ki po smrti ostaja v posvečeni hostiji, sredi prostora in sredi med nami, odprtina, v katero je ikonopisec in molivec zagledan. Kristus je okno, zasidrano v svet, odpira nam nov pogled na sočloveka in nam da slutiti Očetovo podobo, iz katere smo prišli in h kateri stremi naše srce. Zagledani smo v Božjo ljubezen, skozi jo prepoznavamo jezik drugega in priznavamo njegovo drugačnost. Priznanje drugega je molitev, ki ustvarja skupnost.

Oltar v apsidi

Prva ideja oltarja je bila misel: Kristus kot riba, kot kruh, hrana, ki se nam daje. A ko je Kristus po svojem darovanju povečičan, je lahko riba, lahko kruh ali skala, ki poka v velikonočnem jutru. Od tedaj pride povečičani Kristus v vsako stvar. Postal je vesolje.

Preluknjani oltar je simbol trpečega Kristusa z ranami, ki postajajo kruh in hranijo človeka. Iz ran teče luč življenja – svetloba Boga samega. Kristus se predrt in razdeljen daje vsemu svetu. Iz njegove dokončne daritve izvira svetloba jutra, ko Magdalena išče svojega Gospoda. Med mašo postane miza svetleča. Zaradi vsebine (spremenjenja), ki jo nosi, se hoče razpočiti. Hkrati je Kristusov grob. Ker On vstaja, skale pokajo, vstaja po križu in skozi grob ... Iz teme sili svetloba kakor po kapljah v človeka, v njegovo srce prihaja svetloba. Iz te mase pod križem, enako z neba.

Tisti, ki je prišel in hranil druge, je svet tako ljubil, da je sam postal hrana. Kakor je Jona po treh dneh prišel iz ribe, tako na oltar prihaja povečičani Kristus sam – kot riba in hrana. Lomi se, daruje se, samo da bi ga bilo dovolj za vse. Ker je zdaj v vsem, je riba in kruh hkrati.

Na golih skalah groba, na oltarju leži le prazen lanen prt, v katerega je bilo zavito zdaj že povečičano telo. Ko ni maše, je oltar prazen, pokrit le s prtom. Telo je zveličano in odslej sveti v vseh oblikah. Zato vsa ta svetloba v prostoru.

(Ker oltar predstavlja Kristusa, predenj ne postavljamo ne svečnika ne rož, saj bi s tem najprej razvrednotili simboliko, ki je vez in komunikacija, potem pa podrli vizualno likovno ravnotežje prostora, ki ga tudi ne gre zanemariti.)

Ambon

Po Jezusovih besedah: *Žejen sem* (Jn 19,28), s katerimi ogovori Samarijanko, je voda nagovorjena kot sredstvo za življenje. *Voda teče iz njegovih veder ...* (4 Mz 24,7). ... *tako da je voda tekla okrog oltarja* (1 Kr 18,35).

Tla prezbiterija so voda, ki se iz prezbiterija zliva med ljudstvo. Še iz ostanka zemlje (opečnati podstavek ambona) dere kvišku studenec (ambon), ki je živa voda. Teče prek križa in človeku umiva rane. Beseda sama je voda. Iz studenca privre živa voda – Božja beseda, ki je, enako kakor sta kruh in vino, usnovljeni Kristus. Je naša hrana, ki nas poživlja in osvežuje.

Jezus je ženi iz Samarije, ki je bila utrujena od nenehnega prihajanja k Jakobovemu studencu, obljubil živo vodo, ki tistega, kdor jo pije, resnično odžaja. *Če je kdo žejen, naj pride k meni in naj pije* (Jn 7,37).

Ambon – vir Besede, je pomaknjen iz prezbiterija v ladjo proti ljudstvu, da bi Beseda zaživela med ljudmi. Je Božja beseda – logos, ki oživlja (liturgija Božje besede) in rodi ribo, dokler ta sama ne postane hrana (spremenjenje v evharistiji). Vzpostavljen je dialog med ambonom – oltarjem Božje besede in mizo – oltarjem evharistične daritve.

Zadnja stena – vhod v prostor

Ob vratih na steni je kropilnik, izdelan iz starega kosa opeke. Material, odvzet steni ob izkopu za križ, je uporabljen tudi za podstavek ambona. Opeka kot meso je zidu odvzeta. To meso je postavljeno med ljudstvo, nastala rana v zidu pa je križ. Hkrati, ko je beseda meso postala in se naselila med nami (Jn 1,14), je že bil rojen križ. Voda, ki se s Kristusovega križa steka med ljudstvo, blagoslavlja ves svet. Vernika ob vratih vhoda v kapelo čaka blagoslovljena voda, da na svojem čelu naredi znamenje križa. *Pokropim vas s čisto vodo ...* (Ezk 36,27).

Izpod tempeljskega praga je privrela voda, proti vzhodu, ker je bilo tempeljsko pročelje na vzhodni strani. *Voda je tekla od spodaj, od desne strani templja, južno od oltarja* (Ezk 47,1).

Okni

Nanju smo najprej želeli upodobiti deset Božjih zapovedi, a ti okni – dve Mojzesovi tabli – sta zdaj prazni, beli, saj je med njima nova zapoved, kakor sem vas jaz ljubil, tako se tudi vi ljubite med seboj! Nova zapoved je zapoved ljubezni, in ta je Kristus sam. Vabi nas, da bližnjega ljubimo, kakor on ljubi pravičnega in grešnika. Nobenemu se ne odteguje, saj oba ljubi enako.

Osvetlitev

S postavitvijo luči in prepuščanjem svetlobe ustvarjamo različne ambience, ki jih zahtevajo različne priložnosti zbiranja v prostoru in služijo vsebini, torej zgodbi prostora ... in lastne duše.

Luči v ladji: osvetlitev ladje mora ustrezati obstoječemu kasetiranemu stropu, ki bolj kakor drugi deli prostora govori o romanskem spominu. Postavitev golih žarnic, ki prosto visijo s kaset stropa, tega tudi optično ohranjajo v svojem (neo)romanskem značaju in značaju njegovega avtorja.

Nad navzočimi v ladji, kakor na binkošti, gorijo plameni: ... in napolnil vso hišo, kjer so se zadrževali. Prikazali so se jim jeziki, podobni plamenom, ki so se razdelili, in nad vsakim je obstal po eden (Apd 2,2–3), Božja svetloba prihaja z neba prav na vsakega. Ljubezen je razsipna, kakor pokaže skesana grešnica, ki zlije na Jezusa obilo dišečega olja ...

Naše obdobje, najzgovornejše od vseh, se nenehoma izraža, a se kljub temu ne more ubesediti.

(Manes Sperber)

Desna, južna stena

Kapela oziroma dela v kapeli še niso končana. Vzdolž južne stene bo zapisan križev pot. Zamisel izhaja iz Stare zaveze, iz časa, ko po izročilu judov ni smelo biti podobe, iz časa, ko je bila le beseda in ta še ni postala meso. Ta križev pot je pot od vhoda v kapelo do križa v apsidi, kjer visi Kristusovo telo. Bog, ki nam daje luč, je tisti, ki je naše Sonce.

Vzdolž celotne stene je tako umeščen križev pot. Izbrani citati Stare zaveze napovedujejo Jezusovo pot ter vzdolž stene tečejo kot dialog med Bogom in vernikom, ki prihaja v prostor. Biblijski stavki niso izbrani na način, ko samo Bog govori človeku in ga tako uči; niti drugače, ko človek ob spoznanju, da je tudi on sam križal Boga, zdaj potrj hodi od postaje do postaje ... Izbrani so kot dialog med Bogom in človekom. Bog slednjemu daje spoznavati, zakaj še ni srečen, ob spoznanju Božje veličine pa spreminja odnos do svojega Stvarnika, ki mu, če ga človek le posluša, nikoli ne neha vlivati upanje. Skozi trpljenje je tako večkrat mogoče zaznati svetlobo upanja, ki z božičnega neba prihaja do zemlje, svetlobo, ki se bo v polnosti razvila šele v jutru po zadnji postaji trpljenja.

Bog vzgaja človeka s pogovorom, dialogom – molitvijo. Dialog tako poteka s konkretno vključitvijo posameznika v Sveto pismo. Dokler Jezus živi, on sam govori verniku, ki se na poti najdéva v Božjih tolažbah. Od trenutka, ko pa Jezus izdihne, pripoveduje Sveto pismo le še v tretji osebi. Kakor v življenju se tudi v tem dialogu človek stalno znova oddaljuje od Boga, potreba po neločljivosti od Njega pa ga vabi v ponavljanje iskanj, približevanje Tistemu, ki (p)ostaja njegovo veselje in sreča.

I. stavek: *V nedolžnosti si umivam roke, da smem hoditi okrog tvojega oltarja, o Gospod (Ps 26,6).* Vernik vstopi v prvo postajo in s tem stopi na pot, ki jo je pred njim začel Kristus. Tedaj še ne razume. Ves je še v samoopravičevanju. Skupaj s Pilatom si umiva roke, pa vendar si želi biti prisoten ...

II. stavek: *Naložil si je naše bolečine (Iz 53,4).* Ljudstvo že spozna, kdo živi in trpi zanj ...

III. stavek: *Strt zaradi naših krivd (Iz 53,5).* Potem ko človek spozna svojo krivdo, se začne samoobtoževati in zato trpi. Tedaj je kakor srednjeveški bičar ... Bog sam pa spregovori, ga tolaži in mu vлива upanje ...

IV. stavek: *Kakor mati tolaži svojega otroka, vas bom jaz tolažil (Iz 16,13).* Zdaj tudi človeku postane jasno, da (v iskanju, tesnobi greha in trpljenju) ni sam, ampak gre skupaj s spoznanim Bogom ...

V. stavek: *... in šla sta skupaj (1 Mz 22,6).* Vendar pa tudi pot z Gospodom ni brez ovir. Morda je prav zaradi njega tudi slehernik deležen ponižanja. Trpi, a Bog trpi z njim. Trpljenje jemlje nase, delitev hudega pa ustvarja prijateljski odnos in vodi v skupnost ...

VI. stavek: *Ni imel podobe ne lepote, da bi ga hoteli videti (Iz 53,2).*

VII. stavek: *V smrtni prah me je položil (Ps 22,16).* Bog za človeka naredi vse. Zanj se spusti do tal. Jezus se dotakne prahu – človekovega greha, temnih globin naše duše ... In ponovno je Bog tisti, ki tolaži.

VIII. stavek: *Ne boj se, saj ne boš osramočena, ne daj se zмести, saj ne boš zaničevana* (Iz 54,4). Še vedno odmeva Veronikin lik, lik ženske. Gospod trpi tako zanj kakor zanjo. Prav ženska ga je na poti trpljenja hitreje razumela. Svoje trpljenje in svojo neizpoljenost je sprejela v trpljenju svojega Gospoda. Človek je nagovorjen v priznanju svoje šibkosti. V ospredje, pred naše objokovanje, bolj sebe kakor Kristusovega trpljenja, stopajo njegove tolažilne besede. S svojim darovanjem nas odrešuje ... Kaj ne vidite, da sem za vas na tej poti?

IX. stavek: *Glej, jaz, ki sem prah in pepel, sem si dovolil govoriti z Gospodom* (1 Mz 18,27). Jezus se poniža in vstopi v slehernikov greh. Tedaj slednji občuti svojo majhnost in nevrednost, ko govori z rešiteljem, ki bi zanj naredil in pravkar dela prav vse. Skozi svoj greh prepozna svetlobo, ki celi rane ...

X. stavek: *Razdeljujejo si moja oblačila in za mojo suktnjo žrebajo* (Ps 22,19).

XI. stavek: *Prebodli so mi roke in noge* (Ps 22,17).

XII. stavek: *V tvoje roke izročam svojega duha, rešil si me Gospod, zvesti Bog* (Ps 31,6).

XIII. stavek: *Gledali bodo vanj, ki so ga prebodli* (Zah 12,10).

XIV. stavek: *Dali so mu grob pri krivičnih, gomilo pri bogatem, čeprav ni storil nobenega nasilja in ni bilo zvijače v njegovih ustih* (Iz 53,9).

Ko se približa čas, da Jezusa pribijejo na križ in umorijo, človek utihne. Priplazi se strah pred lastno majhnostjo, ki stoji pod Stvarnikovim obličjem. Kriki vere in zaupanja (v Očeta) potihnejo, bliža se gledanje iz obličja v obličje. V smrtni tišini se slišijo le še odmevi grmenja, paranja obleke in tresenja zemlje. Za Adamov in naš greh se je nepreklicno daroval sam Bog, ki je Adama (in vse) ustvaril in ki danes vse vzdržuje z ljubeznijo tako, da gre skozi mrak smrti. V grob se spusti zaradi krivičnega in bogatega ter iz podzemlja potegne Adama in vse nas. V tem odmeva in utripa čas XI., XII., XIII. in XIV. postaje.

Stara zaveza ni čas podobe, zato se ta pojavi šele s podobo Matere Božje (po kateri je vmešen Bog v svet) na levi steni pred prezbiterijem. Pas križevega pota na južni steni s točko – sliko Marije (ki ji je kapela posvečena) – na levem delu vzhodne stene tudi likovno poveže prostor v eno celoto, zgodba, ki je začeta z napovedjo križevega pota, pa se skozi križ in njo, ki nam je Boga posredovala, zaključi z odrešenjskim krogom.

Za sklep

Enostavnost in navidezna praznina prostora je najprej v funkciji vsebine in namena tako vsakega elementa opreme posebej kakor celote. Jezik prostora je namenjen človeku in njegovemu približevanju Bogu, zato je prej skromen kakor glasen. Človek se šele v lahkotnosti ambienta z molitvijo lahko prepusti in odpre presežnemu. Gre za poskus ustvarjanja tišine, da bi tako laže sestopili iz vsakdanjega racionalističnega sveta in prisluhnili notranjemu dogajanju srca, na katero smo pozabili ... Kapela naj bo torej duhovno počivališče na človekovi poti. Tu se ustavljamo, da bi se z Besedo okrepčali za nadaljnjo pot svojega vsakdana.

Harmonija, ki jo pri (so)ustvarjanju prostora skupaj iščemo, je izpraznjena posoda, kamor prihajamo po tišino, po kateri hlepi naše uho, utrujeno od neznosnega tempa in hrupa, da bi se lahko srečali z Njim, po katerem vsi hrepenimo. Prostor naj pred nami zazija kot rana, v katere svetlobo se, skupaj s Tomažem, želimo potopiti.

Prišla, prišla,
prišla je beseda, prišla,
prišla skozi noč
in je hotela svetiti, svetiti.

(Paul Celan)

Sveti sem v tvoji sredi (Oz 11,9). Bog je na križu in hkrati v našem srcu. Pa vendar: želeli smo ustvariti prostor, v katerem bo Bog vsakega posameznika ogovarjal v njegovem jeziku. V to zgodbo odrešenja smo vsekakor povabljeni vsi.

Toliko o prostoru, zaživel pa bo z ljudmi, ki bodo vanj hodili počivat in molit.

(Op.: Besedilo je bilo napisano kot razmišljanje ob projektu junija 2002 ter popravljeno in skrajšano ob blagoslovitvi kapele novembra 2002. Robert Dolinar)

oblikovanje: Jana Jocif
fotografije: Peter Škrlep
izdal in založil: sv. Jožef?
zanj: p. Tomaž Mikuš
naklada: 1000 izvodov
tisk: Trajanus d.o.o.

